

جایگاه و منزلت کتابخانه‌های عمومی

اگر شغلی در یکی از کتابخانه‌های دانشگاهی، تخصصی و عمومی به شما پیشنهاد شود و در آن از نظر حقوق هم هر سه موقعیت مشابه باشند، کدام را می‌پذیرید؟ آیا کتابخانه دانشگاهی را ترجیح می‌دهید و یا کتابخانه تخصصی و یا عمومی را برمی‌گزینید؟ البته همه می‌دانند که کتابخانه دانشگاهی سر و کارش با استاد و دانشجوست؛ امکان ارتقای سطح شغلی در آنجا هست. انگیزش برای درس خواندن و یا پژوهش کردن وجود دارد؛ و شاید از نظر بعضی‌ها به اصطلاح کلاس آن بالاتر باشد. کتابخانه‌های تخصصی نیز ویژگی‌های مخصوص به خود دارند؛ در آنجا مشتریان اغلب افراد متخصص و محدودند؛ کار شاید به لحاظ تنوع کمتر، اما امکانات و مزایای شغلی‌اش بیشتر باشد. ولی کتابخانه‌های عمومی دارای چه جایگاهی است؟ چرا ممکن است بعضی کتابخانه‌های عمومی را بر دو دیگر کتابخانه‌ها ترجیح بدهند؟

بعضی‌ها ممکن است کتابخانه عمومی را با کتابخانه عوامی اشتباه کنند و چنین تصور کنند که کتابخانه‌های عمومی جای افراد با سطح سواد کمتر و پایین‌تر است و لذا در مقایسه با کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی از امتیاز کمتری برخوردار است و مردم به آن با نگاه نسبت پایین‌تری نگاه می‌کنند. در حالی که این چنین نیست - نباید عموم را با عوام اشتباه کرد. کتابخانه عمومی محل رفت و آمد عموم مردم است که از عامه مردم با همه سلائق و علائق و تخصص‌های مختلف، بدان مراجعه می‌کنند. اگر کتابخانه مجلس و کتابخانه آستان قدس رضوی و حتی کتابخانه ملی را به عنوان نوعی از کتابخانه عمومی تلقی کنیم، ممکن است مسئله برایمان بیشتر روشن شود. کتابخانه عمومی جای مراجعه عموم مردم و تجلیگاه همه خواست‌ها و برداشت‌هاست و لذا اداره آن به مراتب از محل خاص و محیط شخصی دشوارتر و تخصصی‌تر است.

تحتیات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی

حتی اگر چنین در نظر بگیریم که کتابخانه عمومی محل رفت و آمد عامه مردم به معنای کسانی که سطح تخصصی و دانششان پایین است و یا در امور آموزشی و پژوهشی در ابتدای راهند باز هم ویژگی‌های فراوان برای انجام وظائف تخصصی دشوار و گوناگون می‌طلبید افراد واجد شرط با ویژگی‌های ممتاز در آن باشند. برای فهم بیشتر مسئله شاید بی‌مناسبت نباشد گفته شود زمانی آموزش ابتدایی و به ویژه کلاس اول ساده‌ترین، کم‌ارزش‌ترین درجات آموزش به حساب می‌آمد ولی اکنون به عنوان دشوارترین، تخصصی‌ترین و حساس‌ترین درجات تحصیلی محسوب می‌شود که چنانچه به دقت مورد توجه قرار گیرد می‌تواند سرنوشت آموزش و پژوهش را در کل جامعه تحت الشعاع قرار دهد.

کتابخانه عمومی با هر تعبیری که از آن داشته باشیم و با هر نگاهی که با آن مواجه شویم، محل برخورد تخصص‌ها، بینش‌ها، گرایش‌ها، نگرش‌ها و سلائق است که افراد واجد شرط، متعهد، علاقمند، متفکر، جامعه‌شناس، روانشناس، سیاست، مقتصد، باتجربه، باحوصله، زیرک، مردم‌دار، مهربان و صمیمی باید آن را اداره کنند و معلوم است چنین محلی افرادی را می‌طلبید که باید ویژگی‌های متفاوت را در خود داشته باشند. مسائل انسانی و به ویژه با نگاه کیفی به آن می‌طلبید که افراد شاغل در کتابخانه‌های عمومی بر عموم مسائل با چشم تخصص نگاه کنند. وظیفه کتابدار متخصص در دانشگاه‌ها یا سازمان‌های تخصصی بسیار آسان‌تر از کار کتابداران کتابخانه‌های عمومی است. آنها با اقشاری سر و کار دارند که هم ویژگی‌های تخصصی‌شان معلوم است و هم خودشان را صاحب دانش می‌دانند و نیازی به همه مسائل الا در مورد بازیابی اطلاعات مناسب و به موقع ندارند. اما در کتابخانه‌های عمومی چون از اقشار مختلف مراجعه می‌کنند و انگیزه‌های مراجعه‌کننده متفاوت است، تبیین، دسته‌بندی، سازمان‌دهی، پاسخ به نیاز فوری و غیرفوری مراجعان به بحر، تخصص، صبر، پشتکار و هوشمندی نیازمند است.

از این رو به نظر می‌رسد کتابخانه عمومی پایگاه خواست‌های متنوع جامعه است که در آن هر کسی مطابق با نیازش شکلی از پاسخ را می‌یابد و از آن طرف آئینه تمام‌نمای مشکلاتی است که جامعه با آن دست به گریبان است و مسئولان می‌توانند از طریق آن به کاستی‌ها و کمبودها و در عین حال زیبایی‌ها و قوت‌ها پی ببرند و در جهت تکمیل و یا استفاده از ظرفیت‌ها استفاده کنند.

جامعه مسائل فراوانی دارد که جز با کمک همه متخصصان و مسئولان قابل حل نیست و نیاز به جایگاه و پایگاهی دارد که یکی از آنها و شاید مناسب‌ترین آنها کتابخانه‌های عمومی است که می‌تواند هم به عنوان اتاق فکر عمل کنند و در آن به صورت حساب شده و منظم افراد صاحب نظر در برنامه‌های خاص شرکت کنند. فکر بدهند و راه بنمایند و هم مرکز بهره‌وری باشند تا عمل کنندگان بتوانند با سهولت خواسته‌ها و منویات خود را جامه عمل بپوشانند.

اینجانب در دومین جلسه هیئت تحریریه مجله فصلنامه پیام کتابخانه به اعضاء که از حوزه‌های مختلف علمی و تخصصی انتخاب شده یادآور شدم که این تنوع تخصص‌ها در هیئت تحریریه نشانگر بخشی از رسالت و مسئولیت سنگین کتابخانه عمومی در جامعه است. جامعه مدیریت دارد، مسائل روانشناسی دارد، جامعه شناسی، اقتصاد و دیگر ابعاد تخصصی و علمی به کل جامعه برمی‌گردد و استادان دانشگاه چه در هیئت تحریریه و یا بیرون از آن باید از طریق بده و بستان‌های علمی یا واقعیات آشنا شوند و مسائل را علمی بنگرند و راه حل علمی ارائه دهند.

بنابراین کتابخانه‌های عمومی مکانی است که در آن شناخت جامعه، بررسی آراء و افکار دانشمندان آن صورت می‌پذیرد و از این رو می‌تواند مورد استفاده همه طبقات جامعه باشد. کتابخانه عمومی محلی است که نظرات عامه مردم با صاحب‌نظران برخورد می‌کند و در توسعه فرهنگی می‌تواند نقشی موثر ایفا کند.

رهنمودهای ایفلا/ یونسکو برای توسعه اهداف کتابخانه‌های عمومی (۱۹۹۴) به موارد زیر که می‌توان آنها را اهداف مورد انتظار کتابخانه‌های عمومی نیز در نظر گرفت اشاره می‌کند:

- حمایت از آموزش فردی و خودآموزی و نیز آموزش رسمی در تمام سطوح؛
 - ایجاد محلی برای اطلاعات که آن را در اختیار همه قرار می‌دهد؛
 - فراهم آوردن فرصت‌هایی برای توسعه خلاق شخصی؛
 - اجرا و تقویت عادت مطالعه در کودکان از سنین خردسالی؛
 - تاکید بر پیشرفت‌های فرهنگی و هنری جامعه و شکل دادن حمایت از هویت فرهنگی؛
 - تقویت بینش اجتماعی به عنوان محل عمومی و مکان ملاقات افراد جامعه؛
- در هر حال گستره عام کتابخانه عمومی ایجاب می‌کند که هم مسائل عام باشند و هم

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی

مخاطبان عام را بطلبد و برنامه‌ها برخوردار از کم و کیف داوری، تنوع و ابعاد دقیق باشد. مسائل مورد توجه در کتابخانه‌های عمومی با مسائل عمومی جامعه در ابعاد مثبت و منفی تناظر دارد و قوت و ضعف آنان به نوعی به قوت و ضعف کتابخانه‌های عمومی برمی‌گردد.

مسائل فراوانی می‌توان برشمرد که جایگاه بخشی از آن در کتابخانه عمومی است. این مسائل می‌تواند در عصرها و نسل‌ها تغییر شکل دهد. به عنوان نمونه مسائل زیر سرفصل‌هایی می‌تواند باشد تا صاحب‌نظران و دانشمندان در آشنای جامعه درباره آن بیندیشند و سهم کتابخانه‌های عمومی را در قبال حل آن باز نمایند:

- نقش کتابخانه‌های عمومی در سرمایه‌گذاری فکری	"	"	"
- سرمایه اجتماعی	"	"	"
- امنیت اجتماعی	"	"	"
- افزایش سواد عمومی و اطلاعاتی	"	"	"
- تبادل فرهنگی و ارتقای سطح فرهنگی (توسعه فرهنگی)	"	"	"
- مدیریت عمومی و مسائل سیاسی و اجتماعی	"	"	"
- بهداشت روانی فردی و اجتماعی	"	"	"
- تقلیل بزهکاری‌های اجتماعی	"	"	"
- گسترش انضباط شهری و روستایی	"	"	"
- تقلیل افسردگی‌ها و تقویت نشاط عمومی	"	"	"
- مبارزات طبقاتی و تقویت بنیان‌های عدالت اجتماعی	"	"	"
- برگزاری کارگاه‌های عمومی به منظور بالا بردن توان فکری و اجرایی جامعه	"	"	"
- کمک به معلولان اجتماعی	"	"	"
- زنان خانه‌دار و تحکیم روابط خانوادگی	"	"	"
- ایجاد بانک‌های اطلاعات عمومی	"	"	"

فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی از همه متخصصان و فرهیختگان داخلی و خارجی به‌ویژه آنهایی که بیشتر دغدغه فرهنگی و مسائل انسانی دارند صمیمانه دعوت می‌کند تا با ارائه طریق در حوزه‌های مرتبط با کتابخانه‌های عمومی و توسعه و نقش‌آفرینی آنها در سطح اجتماعی و فردی قلم بزنند و این فصلنامه را در پربرتر شدن همکاری کنند.